

Balanceren tussen 'legaliteit' en 'illegaliteit' in Rotterdam

Een interview met Patrice van de Vorst

Patrice van de Vorst, voormalig hoofd van het adviescentrum VluchtelingenWerk Rijnmond (VWR) - de organisatie die hulp biedt aan en zich inzet voor asielzoekers in de regio Rijnmond - neemt ontslag. Ze wil zich concentreren op haar eigen bedrijf. We hebben Patrice voor het eerst geïnterviewd in oktober 2003 en nogmaals in februari van dit jaar, vlak voor haar afscheid bij VWR. Tijdens het interview spreekt Patrice openhartig over haar werk bij vluchtelingenwerk en in het bijzonder over de wijze waarop (uitgeprocedeerde) asielzoekers balanceren tussen een legaal en illegaal bestaan in Rotterdam.

JUSTIN BEAUMONT

"Ik heb rechten gestudeerd aan de Erasmus Universiteit Rotterdam," vertelt Patrice van de Vorst. „Gedurende mijn gehele beroepsloopbaan hield ik mij met name bezig met onderwerpen als werkloosheid en armoede. Sinds maart 2003 werkte ik voor Vluchtelingenwerk. Ik heb eigenlijk altijd gewerkt met werklozen of anderszins gedepriiveerde mensen. Mede daarom was het eigenlijk vanzelfsprekend om ook met asielzoekers en vluchtelingen te gaan werken. Ik ben een idealist, ik wil graag bijdragen aan een betere wereld. Dat is overigens erg moeilijk in het licht van de zogenaamde nieuwe politiek."

Wat doet het adviescentrum VluchtelingenWerk Rijnmond precies?
 "De cliënten van VWR zijn asielzoekers. We helpen hen met de asielprocedure. De organisatie is in 1986 op nationaal niveau opgericht als VluchtelingenWerk Nederland (VWN). Een organisatie die zowel vluchtelingen als asielzoekers helpt. Echter, vanwege financiële veranderingen, houden we ons nu vrijwel nog uitsluitend bezig met asielzoekers. Vluchtelingen hebben recht om in het land te verblijven. Asielzoekers moeten de autoriteiten er van zien te overtuigen dat zij een gegronde reden hebben om in Nederland te verblijven - zoals de Immigratie en Naturalisatie Dienst (IND). Deze mensen moeten zich in eerste instantie melden bij een aanmeldcentrum, een administratief bureau waar mensen hun identiteitsbewijs laten zien en waar enkele formele gesprekken volgen over hun komst naar

Nederland. Na deze eerste 'hoorzitting' volgt er binnen 48 uur een tweede hoorzitting. Dit maakt deel uit van de IND op nationaal niveau. De IND heeft door heel Nederland verschillende kantoren; mensen van de IND worden tijdelijk gedetacheerd bij het aanmeldcentrum. Het aanmeldcentrum bepaalt of een asielzoeker gedurende de uitkomst van het totale proces in Nederland kan blijven.

Na zes dagen maakt de IND een besluit. Als het 'nee' is, dan heeft de betrokken persoon twee mogelijkheden. Ten eerste illegaal worden, naar de grote stad gaan en trachten in het informele circuit een bestaan op te bouwen. Op de tweede plaats kan de asielzoeker naar een uitzetcentrum gaan waar geld wordt gegeven voor de terugreis. De meeste mensen kiezen voor het eerste. Ze richten zich tot familie, vrienden of landgenoten voor steun en slagen er in een onopvallend bestaan te leiden in de grote steden. Degenen wiens verzoek wordt ingewilligd, hebben recht op eten, een klein beetje zakgeld en een kamer in een asielzoekerscentrum (AZC). Bij VWR helpen we mensen met het vinden van een advocaat en bij de asielprocedure."

"De organisatie is met de jaren erg veranderd. Het begon als een nationale organisatie voor mensen die graag vrijwilligerswerk wilden verrichten, mensen met hun hart op de juiste plaats. Een organisatie met een enorm trainings- en opleidingsprogramma om asielzoekers en vluchtelingen te helpen. Aan het eind van de jaren tachtig, begin

Patrice van de Vorst. (Foto Katja Rusino)

jaren negentig waren vluchtelingenasielzoekers een 'hot issue' in Nederland. Vluchtelingenwerk Nederland kreeg meer en meer geld, bijvoorbeeld via de Postcode Loterij, maar ook middels donaties. Op een zeker ogenblik ontving de organisatie ongeveer vijf miljoen gulden. Een enorm bedrag was een goede, gezonde organisatie daarmee kwam de professionalisering van de dienstverlening: kantoren werden groter en groter; vrijwilligers werden professionals en ook de trainingen werden meer geprofessionaliseerd. Tot 2001 werden dagtripjes georganiseerd voor cliënten, inclusief reizen naar andere steden, een aantal organisaties werd opgericht, evenals clubhuizen. Geld werd beschikbaar gesteld voor legale hulp. De professionalisering was een geleidelijk proces dat het snelst in de grote steden. Tot het eind van de jaren negentig. Vanaf dat moment kwamen de veranderingen een stroomversnelling en werd de organisatie geprofessionaliseerd. Het ging niet alleen nog maar om het vluchtelingenwerk en het onderscheid tussen politieke en economische vluchtelingen."

Wat denkt u van de politieke veranderingen in Nederland?

“Minister Verdonk zegt dat asielzoekers zelf verantwoordelijk zijn voor het falen van het uitzetcentrum in Nederland. Een klassiek geval van ‘blaming the victim’. Er is een grote politieke druk om het aantal asielzoekers in het land te reduceren. Ze krijgen de schuld voor een veel breder proces. Asielzoekers zijn een kwetsbare groep. Ze hebben geen huisvesting, geen privileges, niets. Niet iedere asielzoeker is illegaal en niet iedere illegaal is een asielzoeker. De meeste illegalen zijn afkomstig uit Afrika (Ghana, Nigeria) Oost-Europa (Bulgarije, Polen), maar ook uit China en sommige andere landen.”

Kunt u iets zeggen over de informele economie in Rotterdam?

“De informele sector? Werkgevers nemen illegalen in dienst omdat ze goedkoop zijn. Het is erg moeilijk om deze mensen te traceren. Je kan hierbij denken aan werk in het huishouden, schoonmaaksters, tuinonderhoud, de bouwwereld, zoals het mixen van cement bijvoorbeeld, of de horeca: schoonmaken, serveren en koken. De

lijst kan nog wel even doorgaan. Mensen maken lange dagen voor 4 of 5 euro per uur. Ze wonen in kamers die zij moeten delen en ze eten datgene dat wordt verzorgd door de werkgever. Tegelijkertijd zijn het de werkgevers die tegen de aanwezigheid van illegalen in ons land stemmen. Een verborgen agenda. Schaduwgedrag.”

Wat kunt u zeggen over het raakvlak tussen legaliteit en illegaliteit onder asielzoekers in Rotterdam?

“Er dient een aantal aspecten genoemd te worden. Neem bijvoorbeeld de kinderen. Illegalen, net als iedereen, worden verliefd, krijgen een relatie, trouwen en krijgen kinderen. Deze kinderen bestaan officieel niet! Nederlandse regelgeving maakt het verplicht voor kinderen om onderwijs te volgen tussen 4 en 16 jaar, inclusief illegalen. Scholen klagen hier wel eens over, maar zij moeten het kind aannemen. Dit creëert twee soorten leerlingen. Kinderen die illegaal zijn, zullen niet deelnemen aan activiteiten die geld kosten, hetgeen stigmatiserend werkt. De onderwijzers, de andere kinderen en de moeders van andere kinderen kennen ze. Maar officieel is er geen erkenning. Mijn angst is dat er een generatie van 16-jarigen komt die de school heeft verlaten - dus een opleiding heeft gehad - maar niet bestaat. Deze jongeren hebben geen rechten, ze zijn ongedocumenteerd. Zij zullen een slechte gezondheid hebben, want ze hebben geen recht op voorzieningen van de gezondheidszorg. Wat zal er met hen sociaal en psychisch gezien gebeuren? Wanneer zij zelf een bepaalde leeftijd bereiken, krijgen ze misschien zelf kinderen, allen illegaal en het probleem verergerd. De oplossing van Verdonk is het uitzetcentrum, maar deze mensen kunnen niet naar huis gaan, want officieel bestaan ze niet in Nederland, maar ook niet in het land van herkomst van hun ouders.”

“Daarnaast hebben ook allerlei dienstverleners en instituties te maken met de spanning tussen legaliteit en illegaliteit. Huisartsen, tandartsen, ziekenhuizen, vroedvrouwen, en ook onze organisatie. Het systeem van de gezondheidszorg voorziet in Nederland in geld door middel van het Koppelingsfonds. Er is extra geld beschikbaar voor illegalen die zich in een ziekenhuis moeten laten opnemen. Dat is officieel. De situatie

moet levensbedreigend zijn of van zo'n groot medisch belang dat de persoon hevige pijnen heeft als hij of zij niet behandeld zou worden. Binnen VWR kennen we een Georgische vrouw met vier kinderen wiens man is overleden tijdens de asielpcedure. Zij heeft een hersentumor en is opgenomen geweest in het ziekenhuis voor een medische behandeling. De Pauluskerk zorgt voor eten, onderdak en kleding. De voedselbank is een goed voorbeeld van het formaliseren van het informele. Dit is een initiatief dat een aantal jaren geleden is gestart. Ze ontvangen en distribueren overvloedig eten en kleding door de stad. VWR krijgt iedere week een leverantie. De voedselbank slaagt er in dingen te krijgen die normaal gesproken worden weggegooid, zoals blikken met bonen waar het verkeerde label om zit. Dit is allemaal liefde werk oud papier. Dit soort dingen worden getolereerd en toegestaan. Zo is het altijd geweest. Dit soort initiatieven zullen vermoedelijk fluctueren, afhankelijk van de regering en de hoeveelheid dwang vanuit het systeem.”

“Tot slot wordt met name de laatste tijd veel aandacht besteed aan de zogenaamde huisjesmelkers, of gewetenloze huiseigenaren, die een hoop onroerend goed in hun bezit hebben in de arme en gedepriveerde delen van de stad. In achterstandswijken, zoals bijvoorbeeld Charlois, het Oude Noorden, Feijenoord, en Delfshaven. In deze wijken is sprake van veel illegale verhuur. Huiseigenaren staan illegalen toe om hun woningen te huren. Mensen kunnen zich de huur alleen veroorloven wanneer zij werkzaam zijn in de informele economie, waarbij vervolgens een belangrijk deel van hun inkomsten opgaat aan de huur. Wellicht vier of vijf mensen huren een klein tweekamerappartement, waar de elektriciteit en het sanitair slecht is geregeld en waar ook andere faciliteiten beperkt zijn. Het is voor deze mensen vaak de enige manier om ergens een bescheiden bestaan op te bouwen. Via de officiële weg is het voor hen niet mogelijk een woning te huren, aangezien zij niet beschikken over een sofi-nummer.

Recentelijk heeft de gemeente Rotterdam besloten om een eind te maken aan illegale verhuur. Woningen zijn gesloten, nieuwe sloten op de deuren aangebracht en de huurders uitge-

zet. Hieraan is uitgebreid aandacht besteed in de media. Ook de burgemeester van Rotterdam Ivo Opstelten was hierbij betrokken. Het is het waterbedeffect. Je lost het ene probleem op en creëert een ander.”

Wat kan er gedaan worden?

“Illegaliteit is niet strafbaar. Het is mogelijk om illegaal in Nederland te zijn, daarom kan het Nederlandse rechtssysteem er niets tegen doen. Mensen kunnen alleen het land uitgezet worden wanneer zij iets verkeerd doen. Wanneer bijvoorbeeld een illegaal een brood zou stelen of zwart rijdt, dan worden zij naar een uitzetcentrum gestuurd voor hun ‘misdaad’. Wanneer een persoon die nog in de asielprocedure zit, geen kaartje in de tram koopt, verliest hij alle rechten op de procedure. Er is maar één oplossing: mensen met kinderen moeten een officiële status krijgen. Nederland is een christelijk land. Balkenende is de minister-president. Er is geen andere uitweg. Het is relatief eenvoudig om te voorkomen dat nieuwe groepen Nederland binnenkomen, maar de autoriteiten moeten een fatsoenlijke oplossing vinden voor de mensen die hier al zijn. Een generaal pardon is de enige manier. We hebben in Nederland te maken met een steeds strikter migratie- en asielzoekersbeleid. Daar heb ik geen probleem mee. Maar veel mensen zijn daar vóór het land binnengekomen en sindsdien is de regelgeving dramatisch gewijzigd. Je kan de wet wel veranderen, maar je moet mensen behandelen naar de wet onder welke zij zijn binnengekomen. Dat is gerechtigheid.”

Justin Beaumont is als postdoc onderzoeker werkzaam aan het Urban and Regional research centre Utrecht aan de Universiteit Utrecht en redacteur van AGORA.

De omarming van subversiviteit

De kraakbeweging heeft lange tijd het gezag van de overheid aangetast door duidelijk te maken dat zij het recht op wonen niet kon garanderen. Inmiddels heeft de overheid haar handen van de woningmarkt afgetrokken. Op andere vlakken heeft ze juist meer ambities. Meer dan voorheen wordt geprobeerd een levendig sociaal-cultureel klimaat te creëren. Studenten en kunstenaars kunnen hierbij een belangrijke rol spelen. Aangezien krakers voor een deel tot deze groepen behoren, worden hun claims nu sneller gehonoreerd. Het risico bestaat wel dat daarmee de beweging versplintert en haar oorspronkelijke doelstelling niet langer ten volle kan nastreven.

JUSTUS UITERMARK

De overheid heeft nooit vriendschappelijke relaties onderhouden met de kraakbeweging en doet dat nog steeds niet. Toch is er in de afgelopen jaren wel wat veranderd. In de jaren tachtig werden krakers vooral bij het beleid betrokken wanneer hun claims legitiem waren en/of wanneer zij die met kracht konden bijzetten. Tegenwoordig worden krakers door de overheid niet langer alleen gezien als een protestbeweging maar ook als een toegevoegde waarde voor de stad. Op basis van interviews, observaties en documentatiemateriaal wordt in dit artikel nagegaan hoe de kraakbeweging reageert op de selectieve toenadering van de overheid. Hier wordt alleen ingegaan op Amsterdam, het episch centrum van de Nederlandse kraakbeweging, maar in andere steden kunnen vergelijkbare ontwikkelingen waargenomen worden.

De stadsoorlog

Kraken wordt in Amsterdam voor het eerst op grote schaal als actiemiddel gebruikt in het begin van de jaren zeventig. Aanvankelijk is het kraken integraal onderdeel van het verzet tegen de grootschalige stadsvernieuwing. Onder meer in de Nieuwmarktbuurt sluiten activistische jongeren zich aan bij buurtbewoners. Op dat moment valt de strijd tegen de woningnood en de strijd tegen de stadsvernieuwing samen. De kritiek richt zich met name op het feit dat oude en goedkope woningen

